

п. Ігор Бриндак, викладач ДДС

Ім'я Франциск сьогодні, як правило, асоціюється із папою римським Франциском. Але довгий час воно пов'язувалося і з великим середньовічним аскетом і проповідником святим Франциском Асизьким (1181–1226). Про цього подвижника знято кілька фільмів. Останній із них – це стрічка португальського режисера Фабріціо Кости «Клара і Франциск». Про неї і піде мова у цій публікації.

Насамперед хочеться зробити деякі пояснення. Хоча фільм і знімав португалець, але він вважається італійським, бо підготовлений на італійській студії і мовою цього народу. Крім того консультантами на зйомках були настоятелі францисканських орденів, адже святий Франциск відомий тим, що заснував монаший орден францисканців, який пізніше розділився на 3 гілки. Чому стрічка називається «Клара і Франциск»? Справа в тому, що фільм розповідає про двох святих. Один із них, як вже згадувалось, це Франциск, а другий, точніше друга, – це Клара Оффредучо, яка більш відома, як свята Клара Асизька (1194–1253). Життя обидвох подвижників показують паралельно до того моменту, коли Клара, захопившись подвигом Франциска, залишає рідний дім, вступає у монастир та засновує монаший орден францисканок або кларисок. Правда, перед тим показано, що іноді дороги цих двох осіб епізодично перетиналися, але це було тільки впровадженням до їхнього майбутнього служіння.

Слід мати на увазі, що вибір, який зробили Франциск і Клара, був великим шоком для оточуючих. Франциск був сином багатого торговця тканин і як єдиний син міг отримати добру спадщину, а до свого навернення був відомий як любитель гучних бенкетів і гулянок. Клара виросла у аристократичній родині і мала всі шанси вийти заміж за знатного вельможу. Але вони обоє від усього цього відмовилися заради вищої духовної мети.

У фільмі добре показано, і так було в дійсності, що на початках Франциск не планував

ставати ченцем, чи тим більше засновувати орден. Він просто хотів жити згідно Євангелія, а одного разу під час молитви почув голос: «Франциску, віднови мій дім, який руйнується». Зрозумівши це буквально, він з групою товаришів відбудовував зруйновану сільську церкву святого Даміана, а заодно опікувався прокаженими, які ховалися на руїнах цього храму. Тільки коли кількість прихильників Франциска збільшувалася, а сторонні люди стали їх сприймати з підозрою, виникла потреба якимось їхнє об'єднання оформити. І тоді Франциск зі своїми співбратами вирушили до Риму, де були сформовані у монаший орден. А от свята Клара одразу стала формувати чернечий чин.

Як правило, коли глядачі бачать фільм на історичну тематику, хочуть дізнатися, чи дійсно все так було, чи ні. Насамперед слід зауважити, що цей фільм багато моментів із життя святих передає дуже достовірно. Але є й деякі художні домисли. По-перше, у фільмі головного героя від початків називають Франциском, насправді ж спочатку він називався Джованні (тобто Іван) Бернардоне. Ім'я Франциск він прийняв не в монастирі, а коли збирався вирушати у хрестовий похід. Тоді більшість хрестоносців була франкомовною, і Бернардоне почав вивчати французьку мову, за що друзі називали його жартівливо Франческо, що можна перекласти як «французик». Пізніше Бернардоне це ім'я зберіг і сам ним іменувався.

Другий домисел: у тих епізодах, де Франциск читає Євангеліє, видно, що воно надруковане. У реальності перший друкарський верстат з'явився більш ніж через 200 років по смерті св. Франциска.

Третій домисел стосується тих моментів, у яких показано візит Франциска до єгипетського старця. Цьому епізоду варто вділити більше уваги. У 1219 році св. Франциск і ще один брат з його ордену на ім'я Ілюмінат вирушили до Єгипту. Це був період хрестових походів і Франциск спочатку відвідав табір хрестоносців, які облягали місто Дамієтту. Побачивши, що облога результатів не дає, він вирушив до султана Малікааль Каміла, який воював з хрестоносцями. Вирушив не просто для підписання миру, а з метою переконати його прийняти християнство. Разом з Франциском постійно був брат Ілюмінат, який пізніше цей візит і описав. З великими труднощами брати дісталися до султана. Але Малік натомість запропонував їм прийняти іслам. Тоді Франциск сказав, щоб посеред табору розпалили велике вогнище і він та ще хтось із мусульман (на вибір султана) туди разом вступили. І хто з них виживе, того буде й правда. Але оскільки бажаючих іти у вогонь серед султанського оточення не було, Франциск сказав, що піде один і, якщо виживе, султан прийме християнство. Цього вже султан не дозволив, і хоча християнином він не став, але з почестями прийняв у себе Франциска та Ілюміната. У фільмі показано, що такі почесті він влаштував одразу, а в часі прийому запитав подвижника, чому християни з ним воюють, якщо Євангеліє закликає любити ворогів. У стрічці показано, що Франциск на запитання султана перепрошує за своїх одновірців.

Але в реальності він відповів інакше. Ось як передає його слова Ілюмінат: «Видається мені, що ти не читав всього Євангелія, в іншому місці сказано: "Якщо твоє око тебе спокушає, вирви і відкинь його від себе". У цей спосіб Ісус хотів нас навчити, що якби якийсь чоловік був до нас приятелем чи однієї крові, чи був би нам дорогим, як зіниця ока, тому мусимо бути готові віддалити його, вирвати з корінням з нашого оточення, коли б намагався віддалити нас від віри чи любови нашого Бога. Тому слушно чинять християни, коли воюють з вами. Бо ви намагаєтеся віддалити від віри стільки, скільки зможете» . Як не дивно, після таких слів султан зовсім не образився, а навпаки Франциска та Ілюміната наказав під охороною повернути у табір хрестоносців.

Описаний випадок свідчить, що Франциск зовсім не був противником хрестових походів, як його іноді намагаються представити. Окремі вчинки хрестоносців він дійсно засуджував, але не Хрестові походи як такі. Крім того цією своєю відповіддю він розставив усі крапки над «і» у питанні дозволено чи недозволено християнинові брати участь у війні. І це стосується не тільки середньовічної історії. В останні роки це стало актуальним і для нашого народу. Хтось може сказати, що тлумачення Євангелія, яке асизський подвижник зробив перед султаном, це його приватна інтерпретація, яка могла бути і помилковою. Без сумніву, Франциск хоча і святий, але міг помилятися, а тому вищенаведені слова не є його приватною думкою. У Євангелії з цього приводу записано: «Коли вас приведуть у синагоги, до урядів та до влади, не клопочіться тим, як або що вам відповідати, або що казати, бо Дух Святий навчить вас тієї години, що треба говорити (Лк 12,11-12). Якраз у такій ситуації, як провіщав Ісус, опинився Франциск, тому пояснення Євангелія, яке він дав, було не його, а Святого Духа. Крім того у своїй відповіді султанові він цитував найімовірніше цей текст (Мт 18, 8-9). У цьому євангельському уривкові Христос говорив не тільки про око, а також будь-яку частину тіла, яких треба позбутися, якщо вони приведуть до гріха. Чи це означає, що Спаситель закликав до членушкодження? Насправді ж, якщо уважно читати Слово Боже, легко можна побачити, про які насправді руки, ноги чи очі йде мова: «Ти ж коли даєш милостиню, нехай твоя ліва рука не знає, що робить права» (Мт 6, 3). Чи дійсно про руку як орган тіла йде мова? Ні. Суть цього повчання давати милостиню так, щоб ніхто з людей не знав. Отож і в Матея (18, 8-9) мова йде про людей, а не органи тіла. Тому вищевказана інтерпретація Євангелія святим Франциском цілком правильна.

Ще один момент з життя Св. Франциска Асизького, який залишився поза кадром, є той випадок, коли він добився від папи дозволу співати у храмі релігійні пісні італійською мовою. До цього все виконувалося латиною. І після Франциска богослужіння у Західній Церкві здійснювались латинською мовою, але поряд з тим паралітургійні тексти можна було співати італійською. Перші з тих пісень Франциск написав особисто, спричинившись таким чином до розвитку рідної мови. Так він дбав не тільки про духовний, але й культурний розвиток свого народу. Тому пізніше Церква проголосила святого Франциска небесним покровителем Італії, а також покровителем екологічного руху, адже він дуже дбав за навколишнє середовище і захоплював до цього своїх учнів, навіть написавши

гимн, в якому возвеличується сотворений Богом навколишній світ (гимн також звучить у фільмі).

Не зважаючи на деякі названі неточності, «Клара і Франциск» – прекрасна художня стрічка, яка передає духовні портрети двох великих святих.

п. Ігор БРИНДАК, Клара і Франциск - що залишилося за кадром // СЛОВО №3 (79), вересень-листопад 2019